

การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน (อีกครั้ง)

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด

สถาบันวิจัยสังคม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ท่านนายกฯ ทักษิณ ของเรานับว่าเป็นนายกฯ ที่สามารถทำลายความคิดความสามารถของนักวิชาการไทยได้มากที่สุดคนหนึ่งของประเทศไทย เพราะท่านช่างสรรหาความคิดใหม่ๆ ก่อให้เกิดความเข้าใจในวงวิชาการไทยเป็นระยะๆ ทำให้ชีวิตนักวิชาการไม่อัปยศน่าเบื่อเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา

ในวันนี้ ผู้เขียนใคร่ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวความคิดที่จะแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนอีกครั้งใน 3 ประเด็น เพื่อช่วยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ต้องรับลูกจากท่านนายกฯ ไปทำงานได้ง่ายขึ้น ประเด็นที่ 1 ก็คือ การช่วยเหลือคนยากจนครั้งนี้ เป็นการแปลงทรัพย์สินซึ่งส่วนใหญ่เป็นทรัพย์สิน**ส่วนรวม**ให้เป็นทุน**ส่วนตัว** ประเด็นที่ 2 ทรัพย์สินเหล่านี้ส่วนหนึ่งไม่มีตลาดจึงไม่มีราคา ดังนั้นรัฐบาลจะต้องตีค่าหรือสร้างตลาดขึ้นมาก่อน แต่ทรัพย์สินส่วนรวมเหล่านี้บางชนิดเกิดขึ้นเพื่อลดปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมจึงมีปัญหาว່ว่าควรจะให้ เป็นสินค้าได้หรือไม่ ใครควรได้เป็นผู้ครอบครอง ประเด็นที่ 3 นโยบายช่วยเหลือคนยากจนที่กล่าวมานี้ เป็นนโยบายที่ไม่พุ่งเป้า (targeting) ไปที่คนจน ถ้าใช้เป็นมาตรการทั่วไปไม่เจาะจง (cross-the-board) ผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงจำนวนมากอาจไม่ใช่คนจน จะเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการกระจายรายได้ที่เร็วไปกว่านี้อีก ผู้เขียนขอถือโอกาสนี้ให้รายละเอียดเบื้องต้นในแต่ละประเด็น

ในประเด็นที่ 1 คือการแปลงทรัพย์สินส่วนรวมให้เป็นทุนส่วนตัวนั้น นับเป็นวิธีการอุดหนุน (subsidy) คนจน โดยที่รัฐบาลไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่สินทรัพย์ส่วนรวมเหล่านี้มีคุณสมบัติต่างกัน เช่น ทรัพย์สินบางอย่างเราหันไว้ใช้ส่วนรวมเพื่อผลทางสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความปลอดภัยของประชาชน เช่น เขตต้นน้ำชั้นหนึ่ง ทางเท้า ที่สาธารณะที่เป็นทางน้ำหลาก ทรัพย์สินส่วนรวมเช่นนี้มีนัยเรื่องผลกระทบต่อทางสังคมและคุณภาพชีวิตของคนอื่น รัฐจะเที่ยวเอาไปแจกใครไม่ได้ ดังนั้น แฉงลอยขายลูกขึ้นทอดในที่สาธารณะซึ่งมีผู้สัญจรไปมาตลอดเวลาไม่น่าจะนำไปจดทะเบียนได้ หากจะช่วยคนจนน่าจะมีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่านี้ เช่น เวนคืนที่ดินในเมืองเพื่อสร้างตลาดให้คนที่จนจริงๆ

ส่วนทรัพย์สิน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งเป็นที่ป่าที่รัฐบาลจะยกให้คนจนเป็นความคิดที่นักเศรษฐศาสตร์ยอมรับได้มากที่สุด ทั้งนี้มีใช้นักเศรษฐศาสตร์ไว้เพียงสองคนไม่รู้ว่าคนจนอาจจะนำเอาที่ดินนั้นไปขายต่อ หากแต่ทำได้แล้วว่าเป็นการแจกเงินในรูปแบบหนึ่ง (โดยผ่านนายทุน) โดยที่รัฐบาลไม่ต้องควักกระเป๋า แต่เป็นการเพิ่มโอกาสและทางเลือกให้กับคนจนโดยที่คนจนจะได้เอาทุนนี้ไปทำมาหากินทางอื่นได้ (ซึ่งหวังว่าจะไม่นำไปหักล้างทางฟงต่อไปอีก) การให้ทุนที่เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่มีประสิทธิภาพการผลิตต่ำอาจทำให้เกษตรกรเกิดหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกก็ได้ หากจะให้คนจนมีทางเลือกที่จะยังคงอยู่ในภาคการเกษตรต่อไปนั้นคงจะต้องให้มากกว่าที่ดิน เช่น อาจต้องให้เทคโนโลยีและตลาดให้อีกด้วย

สำหรับทรัพย์สินที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น น้ำพริกหนุ่ม แหนม ลายผ้าไทยลือชลฯ เป็นสมบัติร่วมกันหลายชุมชน จะไปยกเป็นส่วนตัวให้ใครหรือชุมชนใดก็คงทะเลาะกันทั้งเมือง วิธีการที่ชาวบ้านเปลี่ยนภูมิปัญญาบรรพบุรุษให้เป็นทุน ก็คือ การประกันคุณภาพในรูปแบบเครื่องหมายการค้า หรือยี่ห้อ เช่น น้ำพริกหนุ่มเจ้แดง ชลฯ จริงอยู่ที่ว่าใครๆ ก็ทำน้ำพริกได้ แต่ถ้าจะกินน้ำพริกให้อร่อยแบบเจ้แดง ก็ต้องมาซื้อน้ำพริกตราเจ้แดงซึ่งรับประกันรสมีอ ซึ่งการประกันคุณภาพผ่านเครื่องหมายการค้านี้มีกลไกตลาดทำงานอยู่แล้ว สามารถประเมินราคาของยี่ห้อได้ง่ายจากยอดขาย ความคิดนี้จึงนับว่าไม่มีอะไรใหม่

ประเด็นที่สองเป็นประเด็นที่ยังไม่มีใครพูดถึงมากนัก คือการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน จะต้องมีราคาหรือทำให้เกิดตลาด การที่สินคามีค่า (value) ไม่ได้หมายความว่าจะมีราคาเสมอไป ราคาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ แต่การจะมีตลาดก็ต้องมีระบบมารองรับกรรมสิทธิ์เสียก่อนถึงจะเกิดการถ่ายโอน จำนำ จำนองทรัพย์สินกันได้ คำถามสำคัญก็คือเราควรหรือไม่ที่จะทำให้เกิดตลาดที่ผูกขาดโดยปัจเจกชนในทรัพย์สินส่วนรวมบางอย่าง เช่น พันธุกรรมพืช ภูมิปัญญาบรรพชน ฯลฯ

ในปัจจุบันระบบที่รับรองสิทธิทางภูมิปัญญาคือ ระบบสิทธิบัตรสำหรับสิ่งประดิษฐ์แต่เป็นระบบที่ต้องพิสูจน์ความใหม่เฉพาะสิทธิบัตร ซึ่งส่วนใหญ่ภูมิปัญญาบรรพชนได้เป็นสมบัติสาธารณะ (public domain) มาเป็นเวลานานแล้ว จึงยังไม่มีระบบคุ้มครองภูมิปัญญา (ก็ต้องอาศัยการรับรองสิทธิผ่านเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายรับรองเป็นการรับรองคุณภาพรสมีอ ดังที่กล่าวมาแล้วในย่อหน้าข้างต้น)

การรับรองสิทธิของภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทพันธุ์พืชออกจะมีปัญหาหนักกว่าภูมิปัญญาอื่นๆ ตรงที่ว่า จะพิสูจน์ได้อย่างไรว่าภูมิปัญญานี้เป็นของผู้มาขอจดทะเบียนแต่ผู้เดียว และไม่ซ้ำ-

ซ้อนกับบุคลากรอื่น ยกตัวอย่างพันธุ์ข้าว เช่น พันธุ์ข้าวท้องถิ่นที่ชื่อเหมยนอง มีคุณสมบัติทนเพลี้ย ซึ่งได้มีการคัดเลือกและแลกเปลี่ยนกันหลายหมู่บ้าน แล้วจะยกให้หมู่บ้านไหนดี ในประเด็นของการตีค่าก็ยังมีปัญหาอีกว่าคุณค่าส่วนไหนเป็นส่วนรวม และส่วนไหนเป็นของปัจเจกที่จะพอให้ปัจเจกชนได้ ยกตัวอย่าง เช่น พันธุ์กรรมทนเพลี้ยของข้าวเหมยนองเป็นสมบัติส่วนรวม แต่มูลค่าที่ยกให้เป็นของชาวบ้านได้น่าจะได้แก่การลงทุนในการคัดพันธุ์ ขยายพันธุ์ และรักษาพันธุ์เอาไว้ ซึ่งนอกจากจะตีค่าไม่ง่ายแล้วค่าที่ประเมินอาจไม่มีราคาตลาดมารับ หรือความต้องการอาจจะต่ำ เพราะคนที่ต้องการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่พิเศษเหมือนกันหรือคนที่ต้องการเป็นคนจน

ประเด็นสุดท้ายเป็นประเด็นที่สำคัญมากหากรัฐบาลจะใช้นโยบายแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนสำหรับคนจนแล้ว ใครคือคนจน มีเงินเท่าไรถึงจะเรียกว่าจน คนจนคือคนที่ไม่มีทุนพอไปทำแผงหรือรถเข็นใช้หรือไม่ จะใช้เงินเป็นตัววัดอย่างเดียวหรือ แผงลอยที่แข่งกันบนทางเท้าไม่ใช่จะราคาถูกเสมอไป มีหน้าซำ เจ้าของแผงยังอาจเป็นมาเฟียแต่คนขายนั้นเป็นลูกจ้าง นโยบายที่ไม่เลือกคนจนคนรวยอาจจะมีผลเหมือนกับที่เกิดขึ้นมาแล้วคือ เศรษฐีมารับประโยชน์ไป การแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนจึงเป็นความคิดที่ทำทายน่ากว่าจะแปลงไปเป็นการปฏิบัติให้เฉพาะเจาะจงกับคนจน ให้เกิดประสิทธิผลได้

การแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนเป็นประเด็นที่ซับซ้อนและต้องทำให้เป็นที่กระจ่างต่อประชาชนที่ไม่จน และเป็นผู้ต้องสูญเสียทรัพย์สินส่วนรวมให้เข้าใจและยอมรับวิธีการปฏิบัติของรัฐบาลได้ เมื่อท่านนายกฯ ได้เริ่มจุดประกายความคิดแล้ว ก็น่าจะให้เปิดเวทีเสรีเพื่อถกเถียงอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่ซับซ้อนเหล่านี้ รวมทั้งการมองหาทางเลือกอื่นๆ ที่อาจมีผลด้านความยากจนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรวจสอบนโยบายของรัฐที่มีผลทำให้คนจนจนลงอีกด้วย

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันพุธที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2546